

Per boot op ontdekkingsreis de

Deze maand is het elke dag mogelijk de haven te ontdekken. Op een oude veerboot kun je tijdens een drie uur durende safari kennismaken met alle aspecten van de zo onbekende haven.

tekst JOOST VERMEULEN
foto CARO BONINK

De Havensafari voert ook naar de Zaan, die hier op het Noordzeekanaal uitkomt.

Bij een bushalte aan de Hemweg staan twee mannen, met plastic tasjes met opschriften in een vreemde taal. Ze drukken zich zo veel mogelijk tegen het schot van de halte, op zoek naar beschutting tegen de gestaag vallende regen. Eén van hen draait zich ineens om en staart nog eens op de plattegrond van Amsterdam. Zijn blik verdraagt dat hij geen idee heeft waar ze zijn. Er passeert een fietser. “City,” roept één van de mannen. De fietser wijst, zonder te stoppen, in de richting waarin hij rijdt. “That way.”

Hoe anders hadden deze twee zich de haven van Amsterdam voorgesteld toen hun schip een uur of wat geleden in de Jan van Riebeeckhaven aanmeerde. Een lege GVB-bus stopt. Druipend stappen de mannen in.

Veertig jaar geleden had Amsterdam nog havenkroegen. En van de Westerdoksdijk of de Oostelijke Handelskade kon je naar de Wallen lopen. De stad rook naar leer en teer, zoals Liesbeth List nog in de jaren zeventig zong. Op de Gelderse-kade waren tientallen zaken voor zeemansgereedschap en de stad telde zes parlevinkers, met negen boten.

De kades zijn echter al jaren leeg en de pakhuizen zijn gesloopt of

verbouwd. En waar het rook naar cacao spelen nu kinderen op wipkippen. Het Java-eiland en het Borneo-eiland zijn woonwijken geworden. Onlangs begon zelfs de sloop van één van de laatste gebouwen die aan de havenactiviteiten langs het IJ herinnerden, de douaneloods op de kop van het Westerdokseiland.

“De haven, is dat niet waar die cruiseschepen aanmeren, vlak bij het Muziekgebouw?”

“Dat soort antwoorden kreeg ik toen ik Amsterdammers vroeg naar de haven,” zegt Jeroen Saris, tussen 1990 en 1994 wethouder voor GroenLinks, die met Evert Verhagen en Marjolein Hessing drie jaar geleden de maatschappij Noordzeekanaal oprichtte. “Dat was op een regenachtige middag, toen we met de auto verdwaald waren in het Westelijk Havengebied. We reden langs gigantische containeropslagplaatsen en verbaasden ons over de enorme kranen en het bijna surrealistisch zwarte landschap van de kolenoverslag. Maar we zagen ook verstilde stukjes water en eindeloos veel vogels. We hadden het gevoel

dat we op ontdekkingsreis waren. En hoe meer we ons daarna in dat vreemde Westelijk Havengebied verdiepten, des te meer we tot de ontdekking kwamen dat dit gebied voor de meeste Amsterdammers volstrekt onbekend terrein is, terwijl het toch een enorm belangrijk gebied voor de stad is. Daar moet verandering in komen, dachten we.”

Verhagen: “We hebben tientallen plannen bedacht en de havens geheel doorkruist en één idee dat steeds boven kwam drijven, was een ontdekkingsreis per boot. Want met een boot kun je op nog veel meer onbekende plekken in de haven komen. Zo ontstond het idee van de Havensafari. En net als bij een echte safari, in een Afrikaans wildpark, zit je veilig in je voertuig – de boot in dit geval – en vaar je langzaam langs alle plekken waar dingen te zien zijn, en leg je aan om iets nader te bekijken.”

En er is veel te zien. Want met de Havensafari vaar je door het hart van de haven, langs grote, maar ook kleine industrie. Je komt langs

meeuwenkolonies en aalscholvers staren je van dichtbij aan terwijl ze op een verlaten dukdalf hun vleugels hebben gespreid om ze in de zon te drogen. Je ruikt ook voortdurend de haven. De geur van brak water, van cacao, olie, teer en een onbekende zoete, licht rottende lucht. Alleen geen leer meer. “Dat was vermoedelijk gewoon een literaire vrijheid van Liesbeth List,” zegt Verhagen. “Er is nooit veel leerindustrie geweest in de Amsterdamse haven.”

Er wordt, leer je tijdens de safari, vooral veel overgeslagen. Van zand, afkomstig uit Afrika, maakt men even verderop en in Duitsland weer kunstmest. En ook die kolen uit China gaan bijna allemaal naar het Ruhrgebied. Je vaart ook langs grote hopen bariet. Van deze grondstof maken ze in Frankrijk boorpijpen. Het schroot – hoeveel oude auto’s, koelkasten en tv’s hier liggen kun je je nauwelijks voorstellen – gaat vooral naar India. En dan is er natuurlijk de cacao. Al eeuwen heeft Amsterdam ’s werelds grootste cacao-overslag.

Tussen alle industrie, containers, pijpen, slangen, hijskranen en shovels ontdek je plotseling ook prachtige oude gebouwen. “De haven telt vele tientallen monumentale gebouwen, die bijna niemand kent. Neem de in barokke, art-deco-

achtige stijl gebouwde stoommeelfabriek De Vrede. In dit uit 1918 stammende gebouw staan nog enkele originele ketels en ook het metselwerk van de twee torens is van heel bijzondere kwaliteit.

Een ander belangrijk monument is de munitieloods, die bij de stelling van Amsterdam hoort. Dit gebouw, dat duidelijk de kenmerken van de Amsterdamse school draagt, ligt op het terrein van de voormalige munitiefabriek aan de Hemweg. Dit terrein is normaal gesproken afgesloten, maar deelnemers aan de Havensafari kunnen erop om dit prachtige, zij het zeer vervallen gebouw te bewonderen.

In de omgeving daarvan staan ook enkele grote, fleurige panelen, die bij nadere inspectie schitterende foto’s van Gina Kranendonk blijken te zijn. Deze kunstenares deed speciaal voor de Havensafari onderzoek naar de vegetatie in de haven. En ze trof fantastische zaken aan. Vooral in Noorder IJplas. Dit natuurgebied is onderdeel van de Noorder IJpolder, die ontstond na de aanleg van het Noordzeekanaal in 1876. Sinds het einde van de jaren vijftig, toen de dijk om de plas werd opgehoogd ter bescherming van het daarachter gelegen Tuindorp Oostzaan, is dit

‘Dit zo belangrijke gebied is volstrekt onbekend terrein’

oor de haven

Diverse routes

Dze maand kun je elke dag op havensafari gaan. Niet elke vaart is daarbij overigens identiek. Evert Verhagen, van de maatschappij Noordzeekanaal: "Sommige delen van de haven zijn op bepaalde tijdstippen uit veiligheidsoverwegingen afgesloten. Daarom hebben we verschillende routes uitgezet. En bij sommige tochten is er meer aandacht voor de ecologie, terwijl bij andere meer de duurzame aspecten van de haven aan bod komen. Want ook dat ontdekten wij: er wordt hier overal geprobeerd duurzaamheid een vast onderdeel van het gehele proces te maken. De Amsterdamse haven wil in 2020 ook de duurzaamste haven van de wereld zijn. Ook dat wil de Havensafari laten zien."

Alle informatie over de Havensafari vindt u op www.havensafari.nl. Tickets zijn te bestellen via www.seetickets.nl of 0900 1353 (45c p/m). Een ticket kost €17,50 (exclusief €3,00 servicekosten). Een Havenhapjesticket kost €10,00.

Zo ontdek je plotseling prachtige, oude gebouwen

gebied onaangeroerd gebleven. Daardoor heeft zich er een unieke vegetatie ontwikkeld. Kranendonk vond er zelfs de zeldzame gevlekte orchis.

De foto's die op het munitiefabrieksterrein te zien zijn, werden door haar in dit gebied gemaakt. Ze plukte er ook kruiden, waar ze een likeur van brouwde. Die wordt de deelnemers aan de Havensafari aangeboden. Een verfrissend drankje, met twaalf procent alcohol.

Aan eten en drinken is trouwens in het havengebied geen gebrek. Een nomade zou er best kunnen overleven. Het water wemelt van de vissen, die alle eetbaar zijn. Het water van de haven is nog nooit zo schoon geweest de laatste honderd jaar. En overal zie je konijnen. Langs de Hemweg moet je 's avonds zelfs met de fiets oppassen dat je er geen aanrijdt. Bramen vind je nergens in Amsterdam beter dan langs de oevers van het IJ en her en der in het havengebied staan fruitbomen.

Eén van de dingen die tijdens de boottocht opvallen, is dat de havens weinig geluid maken. Er is, lijkt het,

ook geen specifiek havengeluid, of het moest het klotsen van de golven zijn. Toch heeft de Havensafari een eigen sound. Die hoor je als in de Westhaven door het dok heen vaart. Daar galmt ineens het schitterende, iele geluid van de Deense zangeres Alice Rose. *Tales of sailing* heet haar lied toepasselijk.

"Dat deze klanken hier überhaupt te horen zijn, is typerend voor de medewerking die wij van alle havenbedrijven hebben gehad," vertelt Saris. Neem de firma Euro-tank, een heel gevoelig bedrijf vanwege de grote hoeveelheid brandgevaarlijke stoffen die er opgeslagen liggen. Toch mocht Annette Palstra op hun terrein een prachtig kunstwerk aanleggen. Op de aarden beschermwal rond de grote containers vol gevaarlijks stoffen bracht zij in mooie, heldere, levensgrote letters de tekst 'It comes to pass' aan. Een ode aan de haven.

Behalve Palstra en Kranendonk hebben nog vier kunstenaars opdracht gekregen voor deze gelegenheid ergens in de haven een kunstwerk te maken.

schuim

Wat: Prometheusborrel
Waar: uitgeverij Prometheus, Herengracht 540
Wie: Mai Spijkers, Herman Brusselmans, Willem Sijthoff, Connie Palmen, Sophie van der Stap, Theodor Holman, Henk Hofland, Jonathan van het Reve, Cornald Maas, Michiel van Erp, Ebru Umar, Hafid Bouazza
Wanneer: vrijdag 31 augustus, 17.00 tot en met 03.00 uur
Waarom: het literaire seizoen is weer geopend
Waardering: **YYYYY**

We zijn weer thuis

Bestsellerauteurs gezinspsycholoog Else Marie van den Eerenbeemt.

Mai Spijkers (links) en Tania en Herman Brusselmans. De vlaamse schrijver is 'de act' van de dag.

Atte Jongstra (l) debatteert geanimeerd met Joost Zwagerman, die natuurlijk wél van de partij is.

Vlnr Marscha Holman (redacteur Prometheus), Jonathan van het Reve, Raoul de Jong (Spunk) en Pauline Bijster (NRC Next).

Maestro Bouazza aan het werk. De schrijver annex cinefiel is 22 september gastprogrammeur in filmhuis Rialto.

Evelien Gans (l) en Connie Palmen. Van Palmen verschijnt het essay *Het geluk van de eenzaamheid*.

Luisteren naar de speech van Brusselmans. Cornald Maas (r), gebruind teruggekeerd, waardeert de Vlaamse humor.

Het literaire seizoen is na dit tuinfeest weer echt begonnen. Ook voor Daniela Hooghiemstra (m).

De jaarlijkse borrel van Prometheus is het officiële startsein voor het nieuwe boekenseizoen. Letterlijk iedereen is er: schrijvers, journalisten, columnisten en 'creatieve' bobo's. Maar het is vooral interessant wie er níet was.

Collega Jan Zandbergen (*HP/De Tijd*) schitterde door afwezigheid. Een dankbaar gespreksonderwerp, blijkt in de tuin van het Prometheus aan de Herengracht.

Dat zit zo: van Zandbergen verscheen twee weken geleden een coverartikel onder de kop 'Laten wij aanbidden'. Daarin legde hij uit waarom de hagiografieën van drie overleden schrijvers (Martin Bril, Michael Zeeman en Theo van Gogh) kanttekeningen behoeven. Zulke heilige boontjes waren zij volgens Zandbergen niet en het was hoog tijd dat dat eens gezegd werd.

Het artikel stond vol persoonlijke

Nee, Prometheus heeft Jan Zandbergen niet in de ban gedaan

voorvallen tussen de drie schrijvers en Zandbergen. Zo betichtte hij Van Gogh van het recyclen van beledigingen en noemde hij Martin Bril verveeld en blasé.

Dat is niet onopgemerkt gebleven. De twitterpagina van Zandbergen (janzand) stond bol van de tweets en ook op de *HP*-website spuiden mensen genereus hun gal.

Omdat Prometheus Brils boeken uitgeeft, leek het uitgever Mai Spijkers niet verstandig dat Zandbergen naar de jaarlijkse borrel zou komen. Hoewel de uitnodiging al lang en breed op Zandbergens deurmat was gevallen, verzocht Spijkers hem weg te blijven. Spijkers: "Ik vond het een schandelijk stuk. Hij heeft zijn eigen ervaringen en die van voormalig *HP*-hoofdredacteur Henk Steenhuis opgetekend en daarmee karaktermoord gepleegd. Het leek me voor deze gelegenheid te gevoelig als hij er zou zijn. Een banvloek? Nee, daar is geen sprake van. Maar vanavond is zijn aanwezigheid ongepast."

Zandbergen had zelf al bedacht dat dit geen goed idee was: "Maar ik sta nog steeds vierkant achter wat ik geschreven heb."

Schandalig of niet, het zal *HP*-hoofdredacteur Jan Dijkgraaf worst wezen. Hij had zichzelf ten doel gesteld een uitverkocht nummer te maken.

Zandbergen: "Dat is hem gelukt. Hij is naar Ierland vertrokken en heeft zijn telefoon uitgezet. Dat is heel wat voor mr. Communicatie, die normaal gesproken op alle mogelijke manieren – twitter, BlackBerry en e-mail – te bereiken is. Alle journalisten kunnen wat hem betreft de klere krijgen."

JISKA FISCHER

Feestje? Schuim@parool.nl